

НАУКОВІ СТАТТІ

УДК 069(1-4):069.6

© Іван КОВАЛЬЧУК

МЕМОРІАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Розглядаються питання становлення та розвитку Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років». Детально висвітлюється будівництво музею, особливості конструкції та функціонування складників скульптури «Батьківщина-мати», характеризуються інші об'єкти, розміщені на території Меморіалу. Акцентовано увагу на масштабах і значенні фондів колекцій, модерності експозиції, кадровому і науковому потенціалі. Окреслюються перспективи музейної установи.

Ключові слова: Меморіальний комплекс, скульптура «Батьківщина-мати», суцільнозварна споруда, унікальне обладнання, монументальний ансамбль, Вогонь Слави, галерея, експозиція, модернізаційна модель.

Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» став справжнім символом всенародного подвигу, важливим центром увічнення пам'яті про переможців у вікопомній битві з нацизмом і фашизмом, осередком рецепції і трансляції історії Другої світової та Великої Вітчизняної війн, невід'ємною часткою архітектурного ландшафту та найвідоміших архітектурно-меморіальних форм Києва. Його унікальна художньо-архітектурна домінанта – величний монумент «Батьківщина-мати» понад 30 років височить на Дніпрових схилах. Меморіал знають і по всій Україні, й далеко за її межами, до нього прокладають стежки колишні воїни та їхні нащадки, люди похилого віку та молодь, іноземні урядові делегації та численні туристи. З часу відкриття Меморіального комплексу 9 травня 1981 р. з головною експозицією музею ознайомилися майже 27 млн осіб із 200 країн світу.

Задум і рішення про створення в Києві музею Великої Вітчизняної війни виникли в червневі дні 1943 р., коли ще точилися запеклі бої за визволення України. 12 червня 1943 р. була прийнята Постанова ЦК КП(б)У «Про утворення музею Вітчизняної війни українського народу» [4, 75]. Проте першочергові завдання відбудови країни і розвитку економіки та соціальної сфери радянської держави відсунули питання створення музею до середини сімдесятих років минулого століття.

Одним із попередників сучасного музею слід вважати республіканську виставку «Партизани України в боротьбі проти німецько-фашистських загарбників», відкриту в квітні 1946 р., а в жовтні прирівняну до музеїв 1-ї категорії. Її колекції налічували понад 13 тисяч експонатів. Слід відзначити, що рішення про її створення було прийнято ще 19 травня 1944 р. постановою ЦК КП(б)У «з метою широкого показу та ознайомлення трудящих з видатною боротьбою українського народу в тилу ворога в часи Великої Вітчизняної війни...» [8, 34]. Після закриття цієї своєрідної музейної установи на початку 1950 р. її матеріали було передано до фондосховищ Державного історичного музею, на базі якого в 1970 р. організовано підготовчу групу зі створення музею історії війни. Ще раніше, 10 червня 1967 р., Рада Міністрів Української РСР прийняла Постанову «Про проектування Музею – Україна у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. з панорамою оборони та визволення міста Києва» [1, 54–55].

17 жовтня 1974 р. на честь 30-річчя визволення України від нацистсько-фашистських загарбників на Печерську, у колишньому Кловському палаці, було урочисто відкрито «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років». Він одразу привернув увагу громадськості та численних відвідувачів. Тоді ж стало очевидним, що важливість події, масштаби теми, колекція музейного зібрання потребують іншої наукової концепції та спеціального приміщення. Розпочалася грандіозна робота зі створення Меморіального комплексу «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», який було урочисто відкрито 9 травня 1981 р.

Ураховуючи значення Меморіального комплексу як унікальної пам'ятки вітчизняної культури, з метою збереження його історико-культурних цінностей 21 червня 1996 р. Указом Президента України музею надано статус Національного. Відтоді він має назву Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років».

Зведений на високих відрогах правобережних дніпровських схилів, Меморіальний комплекс увібрав усе найсуттєвіше, найхарактерніше, що було відтворено в тисячах меморіалів і пам'ятників, споруджених в Україні та на просторах СНД на знак безсмертного подвигу нашого народу під час Великої Вітчизняної війни, і сам став неоціненною скарбівнею вітчизняної культури, невмирущої пам'яті і слави.

Величний Меморіал у столиці республіки проектувався і споруджувався впродовж кількох років, перший його ескізний проект датований 1973 р. Будова перебувала на постійному контролі у ЦК Компартії України, особисто у першого секретаря ЦК В.В. Щербицького, другого секретаря О.А. Титаренка, усього Політбюро, а також у Ради Міністрів Української РСР на чолі з О.П. Ляшком. Спорудження Меморіального комплексу було справою честі міста-героя на Дніпрі.

Будівельні роботи розпочалися в 1974 р. Керувати ними доручили народному художнику СРСР Є.В. Вучетичу. Був прийнятий його форпроект – увінчати комплекс величезною фігурою Батьківщини-матері. Місце підбрали на високих пагорбах сивочолого Славутича. Однак передчасно пішов із життя Є.В. Вучетич. Його задум про створення Меморіального комплексу втілював у життя авторський колектив

архітекторів та скульпторів Москви і Києва у складі В.Д. Єлізарова, Є.М. Стамо, В.З. Бородая, Ф.М. Согаяна, Г.М. Кислого та інших [7]. Саме їм довелося пройти весь шлях – від творчого задуму до незліченних деталей його реалізації.

Усі роботи, пов'язані з будівництвом Меморіалу, були повністю перенесені в Київ. У них брали участь сотні архітекторів, конструкторів, будівельників найрізноманітніших спеціальностей, учені десятків науково-дослідних й академічних інститутів. Комплекс будувала вся радянська країна. Унікальне обладнання надходило з підприємств Москви, Ленінграда, Красноярська, Краматорська, Свердловська, Волгограда, Улан-Уде, Кривого Рогу, Ташкента, Нальчика та інших міст Радянського Союзу. Значну допомогу надали великі промислові об'єднання столиці України. Основні роботи виконували зодчі «Гіпрограду», будівельники тресту «Київміськбуд-4» та робітники Київського заводу ім. Паризької Комуни, а також учені прославленого Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона. Будівництво стало народною справою, про що свідчить, наприклад, такий факт: неодноразово на площі в 40 гектарів (зокрема й ландшафтному парку) одночасно працювали близько трьох тисяч осіб.

У 1977 р. була виготовлена скульптура «Батьківщина-мати» в гіпсі в 1/9 натурального розміру [10, 55]. Грандіозний задум доручили матеріалізувати Київському заводу ім. Паризької Комуни. Тривалі експерименти переконали в тому, що зводити монумент треба тільки з листової нержавіючої сталі завтовшки півтора міліметра.

Однак у світі не існувало суцільнометалевих скульптур, отже, і досвіду їхнього створення не було. Постала необхідність самостійного розв'язання безлічі великих і малих проблем. Наприклад, такої: майже повсякчас у високості над Дніпром «гуляють» шестибальні вітри, що часто переростають у шторм. Це значить, що потрібен каркас, здатний витримувати натиск найсильнішого вітру без шкідливих наслідків для скульптури. Інша загроза: перепади температур на широті Києва сягають 60 і більше градусів за Цельсієм, від чого скульптура буде скорочуватись і видовжуватись принаймні в межах півметра. Яким чином зробити так, щоб ця зміна довжини не деформувала монумента й не створювала перенавантаження для конструкцій? Або ще: яким чином збільшити скульптуру вдев'ятеро, зробивши її досконалішою від перехідної моделі? Ці та інші проблеми були успішно розв'язані. Скульптуру роз'єднали на 21 блок. Кожен з них збільшували окремо. Нижні блоки, що не містять окремих складностей конфігурації, збільшували за допомогою сітки координат, решту – виліпили в натуральну величину. Потім кожен з них розділили на кілька частин, обережно вантажили на трейлери й вивозили на дніпровську кручу, де знову монтували.

Монумент і справді вийшов грандіозний. Фігуру жінки зі щитом і мечем у руках встановлено на конусному п'єдесталі 40-метрової висоти (загальна висота – 102 м, вага – близько 500 т), висота самої скульптури – 62 м.

Скульптура «Батьківщина-мати» – це унікальна суцільнозварна сталева споруда, яка складається з трьох шарів: основного сталевого каркаса вагою понад 280 т, допоміжного каркаса з обшивкою вагою 108,2 т і самої обшивки з півтораміліметрової

нержавіючої сталі вагою близько 70 т, яку виготовлено з 27 багатотонних блоків на заводі та спеціальним трайлером доставлено на місце. Установку й монтаж блоків здійснено за допомогою спеціального крана, який підняли на 40-метрову висоту. Усього під час монтажу було покладено близько 30 км зварювальних швів. Коли дивитися на скульптуру із землі, важко повірити, що, наприклад, той невеличкий щит, який тримає в руці «сталева жінка», має розміри 12x8 м; меч у правиці – довжину 16 м, а вага його, як і щита, сягає 12 т. На вістрі меча є спеціальний пристрій для гасіння коливань вітрового навантаження.

Для пересування людей і технічного обслуговування скульптури всередині змонтовано два унікальних ліфти – похилий і вертикальний. На висоті 22 м і 35,5 м обладнано оглядові майданчики для відвідувачів. Скульптура, як і Меморіал загалом, є унікальним складним механізмом. З метою контролю за станом усіх конструкцій встановлено суворий порядок геодезичних та інструментальних обстежень. Регулярні щорічні огляди засвідчують відсутність будь-яких відхилень від динамічної рівноваги. За висновками провідних фахівців, монумент «Батьківщина-мати» стоятиме понад 150 років [3, 19]. Неодноразово скульптуру відзначали в різноманітних рейтингах.

За стилістичними рисами скульптура еkleктична, зовнішня статичність переведена в план внутрішньої наповненості образу, але пластична узагальненість дещо геометризованих форм трансформує сенс скульптури у сферу ідеологічно-пропагандистської триумфальності. Постаць, що синтезує риси радянського мистецтва довоєнної доби з культом ренесансного ідеалу фізично й естетично розвиненої людини, є зразком міфологізованого мистецтва панівної на той час течії соціалістичного реалізму [5, 631].

Проте статуя Батьківщини-матері – лише домінанта складного монументального ансамблю, що займає близько 12 га на невеликому правобережному плато столиці України. Комплекс об'єднує споруди, оглядові платформи, відкриті майданчики військової зброї та техніки і скульптурні групи із бронзи та каменю, в яких укарбовані епізоди боротьби з нацизмом і фашизмом. Меморіал має продуману просторово-композиційну побудову, покликану якнайповніше розповісти про подвиг народів колишнього Радянського Союзу під час Великої Вітчизняної війни. Меморіальний комплекс, окрім головної експозиції, має і постійну реліквійну експозицію, присвячену нашим землякам, які брали участь у локальних війнах та збройних конфліктах за межами СРСР, перебуваючи в лавах Радянської армії.

Шлях до головного пам'ятника відкривається від старовинних Московських воріт у кріпосних земляних валах Києво-Печерської фортеці, що колись захищали Київ із півдня. Пройшовши через них, можна охопити поглядом увесь архітектурно-монументальний ансамбль: бойові машини, які громили ворога в дні війни, а нині навечно застигли в спокійних експозиційних порядках, плоску чашу, де, роздмуханий вітрами, що пролітають над пагорбом, у особливі дні багровіє Вогонь Слави, і статую Батьківщини-матері. На майданчиках з лівого боку гранітних сходів центральної алеї встановлено 76-мм гармати зразка 1942 р., що були одними з найкращих у роки війни [5, 630].

Тут, на порозі Меморіального комплексу, відвідувач має можливість замислитися не тільки про минулі часи, а й про сьогодні, адже перед ним і мирна земля, уквітчана в дні літа чи вкутана снігами звичної київської зими, і по-музейному вишикувані літаки, гармати та танки, і щастя нинішніх днів, і звитяжна Батьківщина, що перемогла. Ансамбль сприймається багатогранно. Ще не ввійшовши в його межі, бачиш його як єдине ціле і як точку відліку, поріг величезного простору, в котрому частинами є зелені пагорби давнього княжого Звіринця, простори Дніпра й зарічні далі, де у прозорому мареві акуратними рожево-білими кубиками височіють нові квартали.

Архітектурно-просторова концепція Меморіального комплексу має три головні символіко-скульптурні акценти з індивідуальними пластичними особливостями. Усі структурно-композиційні елементи взаємопов'язані і взаємоузгоджені.

Прикметне місце в комплексі Меморіалу належить просторовій галереї, яка є своєрідним переходом від сходів до головної площі з алеєю міст-героїв і, власне, споруди музею та складається з багатфігурних композицій: «Перші прикордонні бої», «Нескорені», «Рух Опору», «Тил – фронту». Автори – скульптори В. Бородай, В. Швецов (за участю О. Дяченка, В. Калуєва, А. Куца, Ю. Марченка, Є. Прокопова, В. Проскурова, О. Редьки, В. Рябчука). В архітектурні форми вмонтовано майже 100 бронзових горельєфних постатей (заввишки 5, 5 м) [5, 631]. Архітектурно-просторова побудова галереї, вмотивованість і багатозначність кожної деталі, узгодженість цього своєрідного пантеону Слави з усім Меморіальним комплексом, атмосфера тривоги і навіть болю, врівноважена образом Батьківщини-матері й символом Вогню Слави, – все це вмотивований художньо-образний пролог до інтер'єрної експозиції музею [9, 5]. Відзначаючи певну послідовність і стриманість художньо-стилістичних засобів, що підпорядковується створенню узагальненого образу воюючого народу, автори прагнули максимально індивідуалізувати кожний персонаж, удаючись до найрізноманітніших пластичних прийомів і композиційних побудов [6, 26]. Бронзові постаті прикордонників, нескорених мирних жителів, підпільників, партизанів, трудівників тилу, виконані в техніці барельєфа і горельєфа, захоплюють своєю експресією і переконливістю.

Особливого смислового звучання набуває образ скорботної і незламної матері, яка вирядила на фронт синів, – єдина бронзова постать галереї, що стоїть повністю відокремлено. Але композиційно й логічно вона поєднується з чашею «Вогонь Слави», що видніється над нею у розриві бетонних конструкцій, а також перегукується з образом Батьківщини-матері.

Входячи під зводи галереї, занурюючись у її простір, відвідувач ніби відчуває певну тривогу: здається, що тінь війни закриває небо, яке лишень щойно піднімалося над нами всією своєю невимірною світлою висотою. Декілька кроків – і ось уже не видно за гранню темряви скульптури звитяжної Батьківщини, немов відсунуто її в незвідану даль війни. Образи воєнного лихоліття обступаять нас у всій суворій правді, але ось в одному з колодязів, пробитих у склепінні галереї, раптом відкривається статуя: вона видніється лише наполовину, і від цього видається ще недосяжно далекою. Але вона є, її ребристі відблиски падають у напівтемряву галереї, частково перетворюючи

всю її атмосферу, надаючи новий смисл її скульптурному ансамблю. «Внутрішній» час монумента, що символізує шлях до Перемоги, тобто час минулий, перегукується з нинішнім, абсолютним: історія і сучасність зливаються воєдино; день нинішній трансформується, збагачений пам'яттю минулого. Над галереєю встановлено чашу «Вогонь Слави» (діаметр 16 м), на якій напис: «Вічна слава героям». Уперше вогонь запалено в день відкриття Меморіалу 9 травня 1981 р. від Вічного вогню з могили Невідомого солдата у парку Слави [5, 631].

Складне завдання стояло перед скульпторами – продовжити монументальну оповідь, вивівши її з галереї на загальну площу, де розміщено багатофігурні скульптурні групи кругового огляду. Трудівники тилу, зображені в галереї, передають зброю бійцям Червоної армії. Розміщена біля portalу галереї чотирифігурна композиція ніби виринає з пагорба як породження незламної сили воїнства. Пластичні засоби, художні елементи скульптури, характеристики образів пов'язані зі стилістикою внутрішніх зображень, але вже передбачають і художню структуру гігантської композиції «Форсування Дніпра». У цьому творі масштабні виразні об'єми, чіткі динамічні силуети, напружено-стриманий ритм яскраво передають атмосферу вирішального наступу, коли потрібна лише перемога, хоча б і ціною життя. Розміщена серед водоймища 35-метрова скульптурна група «Форсування Дніпра», що складається з 15 бронзових фігур, – значне досягнення монументальної пластики, яке в Меморіальному комплексі, крім функціонального значення, засвідчує невичерпні можливості творів мистецтва [2, 7].

Поряд з цією композицією – алея міст-героїв з відповідними бронзовими назвами на гранітних пілонах. У день відкриття Меморіалу представники міст-героїв передали капсули зі священною землею, які були навічно закладено у мармурові ніші.

Головний експозиційний корпус музею – триповерхова споруда (висота – 40 м), що є одночасно п'єдесталом для статуї «Батьківщина-мати», яка увібрала кращі риси й характер берегині життя, захисниці всього суцього. Приміщення музею має два підземні й два наземні поверхи, над ними – Зал Слави. На першому і другому поверхах містяться експозиційні та кінолекційні зали, службові й технічні приміщення. На підземних поверхах – інженерно-технічні служби.

Кульмінацією Меморіального комплексу є музейна експозиція, присвячена контрапунктній події національної та світової історії, яка акумулювала понад 15 тисяч предметів і займає 15 анфіладно розміщених залів площею п'ять тисяч квадратних метрів. Вони концентрують основні досягнення модерної світової історіографії, музеології, комеморативних стратіогем. Експозитарний вимір музею був переглянутий провідними музеєзнавцями в 1994–1995 рр. у контексті історичних зрушень 90-х рр. минулого століття.

Поєднавши методологічні параметри макро- та мікроісторії, соціальної, усної, гендерної, локальної історії та історії повсякдення, експозиційний простір Меморіалу покликаний донести до відвідувача думку про те, що, незважаючи на плин часу, зміни соціально-економічних умов та політичної карти світу, попри безумовну переоцінку цінностей у суспільстві та світоглядних орієнтирів громадян, Перемога над нацизмом і

фашизмом, героїзм та жертвовність народу у війні не підлягають девальвації. Перемога та пам'ять про неї – категорії вічні.

Музейні реліквії, архівна документалістика та автокомунікативні джерела аргументовано й послідовно відтворюють міжнародну обстановку 30-х рр. ХХ ст., достовірно показують причини війни, катастрофу радянських Збройних сил на початковому її етапі – відступ, оточення, втрати, всебічно розкривають хід великомасштабних переможних битв, створення та діяльність антигітлерівської коаліції, рух Опору. Ґрунтовно відтворено в експозиції стратегічне місце України як одного з центральних плацдармів війни, переконливо показано всенародний, масовий характер боротьби проти нацистів, роль українського народу у створенні матеріальних і технічних передумов Перемоги.

Створена за всіма теоретичними та практичними позиціями сучасного розуміння музейно-експозиційної стратегії, ансамблево-просторова площа музею всебічно розкриває внутрішній світ учасників та сучасників воєнного буття у всій його багатоаспектності, створює часовий і стильовий контекст, візуалізує епоху та середовище побутування. Образне осягнення історії і наукової канви, концентрація яскравих, виразних сюжетів, що запам'ятовуються, дають не просто суху інформацію про життя, а й змушують співпереживати, емоційно сприймати, запам'ятовувати та осмислювати побачене. Рух від композиційної доміанти до цілісного середовища, об'ємно-просторового ансамблю – ось ключові ідеї головної експозиції Меморіального комплексу.

За масштабами та значенням фондів колекцій музей є одним із найбільших в Україні. Його зібрання, яке постійно поповнюється, нараховує близько 400 тисяч музейних предметів. Це дає змогу оновлювати й вдосконалювати головну експозицію та постійно діючі тематичні реліквіїні: «Трагедія і доблесть Афгану», «На чужих війнах», а також щорічно створювати різноманітні виставкові проекти.

Пам'ять про війну є тим ментальним ланцюгом, який поєднує кілька поколінь наших співгромадян. Продукована Меморіальним комплексом «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» модель національної пам'яті та комеморативна практика відповідають патріотичним настроям відвідувачів, викликають почуття шанобливого ставлення до покоління воєнної епохи й спрямовані на фіксацію пам'яті про мільйони полеглих, об'єктивне висвітлення історії Другої світової і Великої Вітчизняної війн, історичне значення перемоги над нацизмом і фашизмом для світової цивілізації, утверджують ідеали миру, злагоди й гуманізму.

До складу Меморіалу входять також виставковий корпус з постійною реліквієюною експозицією про участь українців у збройних конфліктах за кордоном, а також особняк командувачів військ Київського військового округу.

Серед зелених пагорбів музейного ландшафту, на спеціальних майданчиках розміщено експозицію бойової техніки часів Другої світової війни та зброї періоду війни в Афганістані 1979–1989 рр.

У 2001 р. ліворуч від центральної алеї встановлено пам'ятник воїнам, загиблим у роки Великої Вітчизняної війни (скульптор В. Зноба, архітектор М. Жариков).

Колектив музею складається з висококваліфікованих спеціалістів; серед них – доктори та кандидати наук, практики-музеєзнавці, багато з яких відзначені урядовими нагородами, відзнаками та почесними званнями. Відповідна фахова підготовка науковців забезпечує високий рівень науково-дослідної, науково-методичної та науково-освітньої роботи.

Органічним складником багатогранної діяльності Меморіального комплексу є наукова робота. Серед доробку наукових співробітників музею – ґрунтовні висліди з історії найбільшого мілітарного конфлікту ХХ століття, публікації історичних документів, музеєзнавчі розвідки теоретичного та практичного спрямування, наукові дослідження з проблематики музейної педагогіки, психології, соціології тощо.

Продовжується втілення модерних методик екскурсійного обслуговування відвідувачів. Окрім оглядових і тематичних екскурсій, запроваджені підйоми на оглядові майданчики (відмітка + 36,5 м і відмітка + 91 м). Для відвідування відкриті літак Лі-2, гелікоптер Мі-24В та реактивний винищувач МіГ-23.

Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років вирізняє стійка, роками сформована система співробітництва з низкою державних інституцій, наукових установ, ВНЗ і музеїв України та світу. Серед них – Державна архівна служба України, Інститут історії України НАН України, Український інститут національної пам'яті, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Музей історії Другої світової війни у Гданську (Польща); Центральний музей Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. у Москві (Російська Федерація); Державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. у Мінську (Білорусь); Музей словацького національного повстання у Банській Бистриці (Словаччина) тощо. Такий формат партнерства значно збільшує науковий потенціал музею, розширює його можливості як науково-дослідницької інституції. За роки існування Меморіальний комплекс став одним із провідних науково-дослідних та музейно-методичних центрів з воєнної історії України.

Життєдіяльність Меморіального комплексу забезпечує високопрофесійний інженерно-технічний та господарський персонал. Технічне господарство поповнюється сучасним музейним обладнанням, світловим і звуковим оснащенням, модерними технічними засобами інформації. Нині завершено процес комп'ютеризації основних сфер діяльності музею, розпочато віртуалізацію експозиційно-просторових площ.

За роки діяльності Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років прийняв майже 27 млн відвідувачів з усіх куточків України та 200 країн світу, співробітниками проведено близько 300 тисяч екскурсій, понад 8 тисяч освітньо-комунікативних заходів; створено сотні реліквійних, документальних, тематичних виставок, у тому числі й міжнародних. Це свідчення того, що музей вийшов не тільки на європейський, а також і на світовий рівень. Повсякчас зростаюча кількість відвідувачів Меморіального комплексу, їхня участь у музейних заходах, жива реакція на матеріали тематичних виставок і постійно діючих експозицій, прагнення громадян надати допомогу в пошуку нових документів і речових пам'яток переконує в тому, що концептуальна стратегія роботи колективу Меморіалу обрана правильно.

На порядку денному колективу Меморіального комплексу – подальша продуктивна робота задля еволюціонування всіх складників його багатогранної діяльності. Вибір модернізаційної моделі розвитку визначається не стільки необхідністю подальшого «виживання» в умовах ринкових відносин, скільки нагальною потребою удосконалення самої музейної практики, постійного підведення під неї нових методологічних підходів у світлі останніх глобалізаційних, соціальних, технологічних та інформаційних викликів часу.

Нездоланий, грізний і водночас героїчний шлях до Перемоги став домінуючою темою художньо-архітектурного ансамблю над Дніпром, основою його концептуальних рішень.

Джерела та література:

1. *Документи з історії створення Меморіального комплексу // Музей війни народної. Збірник наукових статей / Під заг. ред. О.С. Артемова. – К.: Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», 1999. – С. 53–60.*
2. *Ковальчук І. Символ Перемоги / І. Ковальчук // Іменем Закону. – 2013. – № 18–19. – С. 6–7.*
3. *Ковальчук І.П. Забезпечення життєдіяльності Музею / І.П. Ковальчук // Музей війни народної. Збірник наукових статей / Під заг. ред. О.С. Артемова. – К.: Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», 1999. – С. 19–20.*
4. *Легасова Л. Головний музейний осередок історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. / Л. Легасова, Н. Шевченко // Воєнна історія. – 2006. – № 1-3. – С. 75–83.*
5. *Легасова Л. Меморіальний комплекс «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» / Л. Легасова, М. Протас, Г. Скляренко // Звід пам'яток історії та культури України: Енцикл. вид.: У 28 т. – Київ: Кн.1, ч. 2: М – С / Редкол. тому: П. Тронько та ін.; упоряд.: В. Горбик та ін. – К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 629–631.*
6. *Павлов В. В честь Великої Перемоги / В. Павлов // Искусство. – 1982. – № 5. – С. 25–27.*
7. *Сидоренко Б. Створено на віки! / Б. Сидоренко // Радянська Україна. – 1981. – 21 травня.*
8. *Смірнова В.І. Біля витоків фондової колекції Меморіального комплексу / В.І. Смірнова // Музей війни народної. Збірник наукових статей / Під заг. ред. О.С. Артемова. – К.: Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», 1999. – С. 34–36.*
9. *Харчук Н. Роль образотворчого мистецтва у створенні величного Меморіалу / Н. Харчук // Образотворче мистецтво. – 1982. – № 1. – С. 5–6.*
10. *Ющенко К.А. Сварная конструкция скульптуры «Мать-родина» в Киеве / К.А. Ющенко, В.И. Новиков, Б.И. Максимович, В.В. Фомин, В.Г. Сапьян, Г.Ф. Настенко, О.И. Шумицкий // Автоматическая сварка. – 1981. – № 11. – С. 55–57.*

© **Иван КОВАЛЬЧУК**

МЕМОРИАЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС: СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ

Рассматриваются вопросы становления и развития Мемориального комплекса «Национальный музей истории Великой Отечественной войны 1941–1945 годов». Подробно освещается строительство музея, особенности конструкции и функционирования составляющих скульптуры «Родина-мать», характеризуются другие объекты, размещенные на территории музея. Акцентируется внимание на масштабах и значении фондовых коллекций, современности экспозиции, кадровом и научном потенциале. Очерчиваются перспективы музейного учреждения.

Ключевые слова: Мемориальный комплекс, скульптура «Родина-мать», цельносварное сооружение, уникальное оборудование, монументальный ансамбль, Огонь Славы, галерея, экспозиция, модернизационная модель.

© **Ivan KOVALCHUK**

MEMORIAL COMPLEX: FORMATION, DEVELOPMENT

The problems of formation, development and follow-up of the memorial complex are discussed. The construction of the Memorial, the features of construction and functioning of the components of the sculpture «The Motherland» are highlighted in detail, and other objects placed on the territory of the Museum are characterized. Attention is focused on the extent and value of Memorial Complex Collections, modernity of exposure, highly qualified specialists. The perspective of museum institution is circumscribed.

Keywords: Memorial Complex, a sculpture «Motherland», all-welded construction, unique equipment, monumental ensemble, The Flame of Glory, gallery, exposition, modernized model.